

католицькі взаємовідносини можуть збагатити обидві духовно-релігійні традиції, за умови, якщо цей діалог буде здійснений на основі загальнохристиянського принципу любові.

Посилання

1. Алексій (Громадський), архієп. Отношение Митрополита Петра Могилы к унии с Римом / архиепископ Алексій (Громадський). – Варшава: Синодальна тип-я, 1932. – 88 с.
2. Алексій (Громадський) архієп. Слово в неділю Мясопустну, виголошене в Ланівцях / архієпископ Алексій (Громадський) // Церква і Нарід. – 1938. – Ч. 4. – 15 лют.
3. Антоній (Храповицький), еп. Превосходство православия над учением папизма в его изложении Вл. Соловьевым / епископ Антоній (Храповицький) // Полное собрание сочинений: В 3-х тт. – Казань: Тип-я Императорского унив-та, 1900. – Т. III. Ч. I. Статьи философские и критические. – С. 5–42; «Подделки» Вл. С. Соловьева // Полное собрание сочинений: В 3-х тт.
4. Архипастирська візитація парафій на Кремянеччині // Церква і Нарід. – 1938. – Ч. 3. – 1 лют.
5. Громадський А. Я. Появление и первоначальная история христианства в Польше: диссерт... канд. богословия / А. Я. Громадський. – Киев: КДА, 1908. – 414 с.
6. Лист митрополита Олексія Громадського з Кремянця на Волині до митрополита Андрея Шептицького // Баран С. І. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і творчість / С. І. Баран. – Мюнхен: Вид-че тов-во «Вернигора», 1947.
7. Мельничук О., прот. Свято-Богоявленський Кременецький монастир у контексті історії Православ'я в Україні / протоієрей О. Мельничук. – К.: [б. в.], 2008. – 216 с.
8. Яннарас Х. Вера Церкви. Введение в православное богословие / Х. Яннарас / Перев. с новогреч. Г. Вдовиной. – М.: Центр по изучению религий, 1992. – 231 с.

Жанна Дем'яненко (Київ)

ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ В РЕЛІГІЙНОМУ АСПЕКТІ

В статті розглянуто релігійний чинник в політичному тероризмі. Проаналізовано основні причини виникнення саме релігійного тероризму. Виявлено, що релігійного тероризму в чистому вигляді не існує, адже кожен терористичний акт має політичне або економічне підґрунтя і лише прикривається релігією для виправдання своїх цілей.

Ключові слова: релігія, релігійний тероризм, фундаменталізм, віра, фанатизм, екстремізм.

INTERPRETATION OF TERRORISTS IN RELIGIOUS ASPEKT

In the publication is considered the religious factor in political terrorism. Is analyzed the basic causes of the religious terrorism. The author found s that religious terrorism in its purest form does not exist, because each act of terrorism has political or economic basis and only is covered religion to justify their goals.

Keywords: *religion, religious terrorism, fundamentalism, faith, fanaticism, extremism.*

Сучасний світ стикається з безліччю проблем, які потрібно розв'язувати. У ХХІ ст. тероризм став невід'ємною частиною політичних і економічних процесів у світі і значно загрожує громадській і національній безпеці. Нині тероризм – проблема не лише для країн із політичним, національним чи релігійним розладом, – це вже проблема всієї світової спільноти.

Провокуючи війни, недовіру і ненависть між соціальними і національними групами, тероризм, що набуває все більш різноманітних форм та глобальних масштабів, відноситься до числа самих небезпечних і важкопрогнозованих явищ сучасності.

Сьогодні, коли чітко проглядається тенденція до розширення масштабів акцій терористичного характеру, боротьба з тероризмом стає глобальною міжнародною проблемою, яка становить серйозну загрозу для безпеки всієї світової спільноти.

Ця задача ще більше актуальна в наші дні, коли на суспільне життя багатьох держав серйозний вплив має активізація регіонального сепаратизму, загострення національних і конфесійних протиріч.

Політичний тероризм, що базується на релігійних екстремістських ідеях, став яскравим проявом сучасних катаклізмів. Тероризм релігійних груп відноситься до найбільш руйнівних різновидів терористичної діяльності. У сьогоднішньому світі саме релігійний і національний чинники, прояв релігійної нетерпимості, фанатизму, збройні зіткнення на релігійному ґрунті багато в чому визначають стан і тенденції розвитку суспільно-політичної ситуації в деяких регіонах.

Проникаючи в конфесійну сферу, тероризм породжує нові конфлікти, ускладнюючи вже існуючі. Будь-які мирні спроби врегулювати спірні питання та протиріччя, які існують між представниками різних віросповідань нівелюються та ще більше ускладнюються терористичними актами, які забирають життя невинних прихожан лише поглиблюють існуючу прірву непорозуміння. Все відбувається за «принципом доміно», коли перша хвиля породжує наступну, і ці хвилі терору спричиняють все нові й нові жертви.

При цьому, як відзначають багато дослідників, зокрема А. Васильєв, В. С. Глаголев, І. Єрмаков, А. Г. Здравомислов, Ю. Іваніч, І. А. Карімов, Д. В. Микульський, Г. І. Мірський, А. А. Нуруллаєв, М. П. Требін, С. Б. Філатов, сама релігія виступає як компонент політики. Тому далі правомірно і актуально розглянути дане явище в контексті політичних мотивацій релігійно-екстремістських організацій.

Особливо гостро тероризм заявив про себе подіями 11 вересня 2001 року, коли весь світ сколихнула новина про теракт в Нью-Йорку, під час якого загинуло близько 3000 осіб.

Сьогодні неможливо виокремити єдине тлумачення самого поняття «тероризм», але можна вважати, що першою терористичною групою в історії людства була, певно, секта сікаріїв, яка діяла у Палестині у I ст. н.е. (66–73 рр.) і в свою чергу відділилася від соціально-політичної та релігійної течії зелотів, прибічники якої виступали проти римського панування та місцевої іудейської знаті. Назва цієї секти походить від назви улюбленої зброї бойовиків угруповання, а саме короткого меча (сіки), який легко можна було сховати під одягом. Тактика діяльності сікаріїв спрямовувалась головним чином на дії під час масових заходів. Вони вважали, що саме натовп є ідеальним місцем для насильства завдяки своїй щільності, тисняви і неможливості визначити, хто саме завдав смертельного удару. Натовп був їх улюбленим місцем здійснення терористичних актів. Головними цілями сікаріїв були представники єгипетської і палестинської діаспори, які виступали за налагодження дружніх стосунків із Римською імперією. Уже в ті часи сікарії відрізнялися релігійним фанатизмом. У муках вони вбачали радість, вірили в те, що після повалення ненависного режиму народ звільниться від мук та страждань [3].

На відміну від сікаріїв, терор яких мав менші масштаби, об'єктом дій сучасних терористів є широкі маси населення. Досягнення цілей терористичних угруповань передбачається за допомогою психологічного впливу, насильства, масових вбивств. Парадоксально, але саме науково-технічний прогрес розв'язав руки терористам, вдосконаливши засоби масового ураження.

Таким чином, сутність сучасного тероризму можна тлумачити як насильницьку дію, що дає змогу використовувати інформаційні, фінансові та технологічні ресурси, яка спрямовується на свідоме нехтування людським життям для досягнення основної мети – стати впливовим елементом формування нового світового порядку.

Стереотипом є те, що тероризм вважається винаходом суто мусульманським, в той час як прихильниками релігійного тероризму є терористичні організації, об'єднані належністю і до інших конфесій. Однією з причин виникнення тероризму на релігійному ґрунті є фундаменталізм, притаманний у різних формах усім світовим релігіям. Про релігійний тероризм можна говорити тільки тоді, коли ідеї релігійної

вищості й виключності, протиставлення своєї релігії всім іншим інорелігіям стають визначальними для застосування насильства. Новітня історія показує, що релігійний тероризм як специфічний різновид насильницької практики, за своєю метою найчастіше є або засобом нещадної боротьби проти іновірців (та їх святинь) всередині держави чи за її межами; або певним глобальним проектом – спробою утвердити тотальну, світову релігійну владу та «вдосконалити» у такий спосіб суспільство.

Можна виокремити три основних причини прояву релігійного тероризму, кожна з яких сама по собі є достатньо вагомою, а в сукупності вони й обумовлюють сполучення релігії і терору в найрізноманітніших модифікаціях.

По-перше, – це поділ релігійного світогляду, який не тільки розмежовує людське й природне від надлюдського і надприродного, а й протиставляє віру і невір'я, віру й іншовір'я, «відданих» і «відступників», Боже і диявольське. Це та дихотомічність, яка неодноразово доводила свою колосальну мотиваційну та мобілізуючу роль в часі історії. Релігія як найбільш масова ідеологія, що надає в певних історичних умовах найбільш глибокий – у порівнянні з іншими видами ідеології – вплив на широкі верстви населення, в кожному історичному епоху з більшою чи меншою активністю використовувалася різними соціально-політичними силами, в тому числі екстремістської спрямованості, для реалізації їх цілей, які нерідко вельми далеко виходять за рамки релігійного. Мало яка інша ідеологія може суперничати з релігійною у справі творення образу ворога та надихання на боротьбу з ним.

По-друге, – це мотивуюча й надихаюча сила релігійної віри. Релігійний фанатизм у його агресивно-радикальних формах творить сприятливе ідейне і психологічне підґрунтя для терористичної діяльності. Використання релігійних почуттів людей в різних конфліктах – досить поширене явище. Мобілізаційна функція релігії слугує для цілеспрямованого впровадження конфесійного чинника в конфлікти.

По-третє, – це розбудована релігійна інфраструктура, зокрема розгалужена релігійно-організаційна мережа, потенційно здатна стати зручним і надійним каналом для заснування місцевих осередків, поширення радикальних ідей, випробування медіа-технологій тощо.

Ця особливість дозволяє терористам, працюючи у різних галузях та на різних посадах, використовувати свої можливості для поширення екстремістських ідей, планування та здійснення терористичних актів, при цьому залишаючись поза підозрою. Можна пригадати дуже багато злочинів, що були здійснені релігійними фанатиками, підготовка до яких залишалася не поміченою відповідними спецслужбами до моменту безпосереднього скоєння терористичного акту.

Однією з істотних проблем, що створюють труднощі у вивченні релігійного тероризму, є термінологічні відмінності. Ряд дослідників

використовує в своїх роботах термін «релігійний тероризм», не сумніваючись в його правильності. Інші ж автори висловлюють сумнів в обгрунтованості такої термінології.

При цьому слід підкреслити, що поняття «релігійний тероризм» має досить умовний характер, оскільки основні релігії світу в їх традиційному канонічному змісті (і це стверджується багатьма фахівцями) не закликають до насильницьких дій, проголошуючи, навпаки, цілий ряд високоморальних постулатів. Ю. Іваніч, наприклад, торкаючись цього питання, цілком справедливо зазначає, що авраамічні релігії, у тому числі іслам, підтримують базові духовні чи загальнолюдські цінності [1, с. 196]. Досліджуючи проблеми ісламу Г. І. Мірський неодноразово підкреслював, що іслам, у правильному трактуванні, не є віруванням, якому властиві екстремістські й тим більше терористичні інтенції [2, с.77]. Ідеологи ісламського тероризму по-різному трактують головну священну книгу мусульман Коран, використовуючи його як засіб впливу для досягнення власних цілей.

М. П. Требін, в свою чергу, наполягає на квазірелігійній складовій тероризму. Він пояснює свою позицію так: «В основі будь-якої релігії лежить віра в Бога, який єдиний для всього суцього, але імен у нього багато, так як людина завжди прагне узурпувати право на істину, в тому числі і в питаннях духовного життя. Але в кожному разі дух релігії заснований на повазі, любові і терпимості до всього живого» [6].

Дійсно, поєднання релігії і тероризму викликає досить амбівалентні думки. З одного боку любов, прощення, а з іншого – цинічна жорстокість, вбивства невинних, беззахисних людей.

Релігія не закликає до насильства і тероризму. Ідейним обгрунтуванням тероризму служать ті різновиди релігійних вчень, які носять екстремістський, тоталітарний характер. Вони відходять від традиційних релігій, піддаючи їх певній ревізії, трактують їх основні положення, вириваючи з контексту, акцентуючи увагу на одних догматах на шкоду іншим.

Безумовно, релігійний тероризм в чистому вигляді (власне, як і будь-які інші форми тероризму) зустрічається вкрай рідко і має, як правило, етнічний, економічний і політичний контекст, саме через глибоке переплетення релігійного, етнічного й політичного в існуванні будь-якої людської спільноти. Історія людства показує, що майже в усіх війнах, які велися під релігійними прапорами, завжди переслідувалися й інші, цілком матеріальні цілі. Про те, що терористи лише прикриваються релігією для виправдання своїх насильницьких дій, неодноразово заявляв Папа Римський Іван Павло II: «Проголошувати себе терористами в ім'я Боже – це профанація і богохульство» [4, р. 12]. За всі роки свого понтифікату він закликав суспільство до об'єднання з метою боротьби з тероризмом.

Його наступник Бенедикт XVI закликав мусульман співпрацювати з християнами в боротьбі з тероризмом. Глава Ватикану наголошував, що релігії повинні бути скоріше «силою єдності», а не «фактором поділу».

Проблема тероризму, яка загрожує світовій безпеці, так гостро застрягла в свідомості громадськості, що та, в свою чергу вимагає і чекає від глав держав, влади, політиків і навіть релігійних діячів постійної уваги до даної проблеми навіть в тих випадках, коли їх публічні виступи стосуються будь-якої іншої теми.

Соціальна доктрина Римо-католицької церкви демаскує терористів, які називають себе «мучениками», здійснюючи терористичний акт, і тим самим стверджують, що вбивство було скоєно в ім'я Боже. Адже це спотворює саме поняття мучеництва, тому що «воно – свідчення людської особи, яка віддає себе на смерть, аби не зректися Бога і Його любові» [7].

Доктрина мучеництва за віру нічого спільного не має з тероризмом, вияви якого мають інше підґрунтя: «вербування терористів здійснюється легше там, де зневажаються права і довгий час панує несправедливість» [7]. Тобто терористичні угруповання будуть виникати в більшій мірі в країнах з проблемами економічного характеру, політичним розладом, пануванням тоталітаризму тощо. На сьогодні найбільш показовими у цьому плані є країни Близького Сходу, на прикладі яких можна чітко відслідкувати причини виникнення та значного поширення релігійного тероризму. Постійні економічні кризи, соціальна нерівність, конфесійна різноманітність та політична нестабільність є тими чинниками, які забезпечують постійне бурління цього «терористичного джерела».

Саме тому в боротьбі з тероризмом потрібно враховувати правові й моральні норми.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що основною проблемою під час вивчення виникнення, розвитку та становлення саме «релігійного тероризму» є те, що ми не можемо зі стовідсотковою впевненістю його ідентифікувати та присвоїти тому чи іншому теракту поняття «релігійний».

Сьогодні більшість терористичних актів, завдяки офіційним заявам самих терористів та правильній подачі масмедіа можна вважати релігійними. Це робиться з метою формування «правильної» думки у суспільстві та прикриття справжніх мотивів та причин цих злочинів. Релігія стає певним прикриттям, своєрідним камуфляжем для злочинців і тих, хто їх провокує та фінансує. Насправді ідеями мучеництва, релігійною несправедливістю прикриваються цілком матеріальні, політичні причини, адже теракти завжди приносять комусь вигоду в різних сферах впливу.

Таким чином, релігійний терорист – це, насправді, людина або група людей, які використовують для досягнення своїх політичних цілей ідеї, історію та положення конкретної релігії в сучасному світі.

Релігійні ідеї самі по собі не можуть служити виправданням екстремізму і тероризму, навпаки, така діяльність сприяє руйнуванню релігійної самосвідомості, втрати релігією миротворчих функцій, а релігійними організаціями – їх авторитету. Політичний тероризм, який використовує екстремістські релігійні гасла – руйнівна сила не тільки для окремих спільнот, а й одна з глобальних проблем сучасності.

Можна стверджувати, що не існує тероризму релігійного, – може бути лише тероризм, який маскується релігійної догматикою. Тому, говорячи про релігійний тероризм, ми маємо усвідомлювати, що це тероризм, який прикривається релігійними ідеями. Разом з тим не слід відкидати наявності релігійного фанатизму як стимулюючого чинника залучення окремих осіб як смертників до вчинення терористичних актів.

Посилання

1. Іваніч Ю. Наркотики и терроризм: Паутина зла. – М., 2005. – С. 196.
2. Мирский Г.И. Ислам и нация: Ближний Восток и Центральная Азия // Полис, 1998. – № 3. – С. 77.
3. Панарин А. С. Искушение глобализмом. – М.: Рус. нац. фонд, 2000.
4. Пор. «Асизський декалог миру», 1, що містився у листі, який Іван Павло II адресував главам держав і урядів 24 лютого 2002 р.: L'Osservatore Romano (видання англ.) 6 березня 2002 р.– р. 12.
5. Сельцовский П.А. Разновидности и формы терроризма в современных условиях. // Социально-гуманитарное знание. – 2003. –№4. – С. 301–307.
6. Требин М.П. Терроризм в XXI веке. – Мн.: Харвест, 2004. – 811с.
7. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/document_s/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_uk.pdf
8. <http://cyberleninka.ru/article/n/religioznye-aspekty-terrorizma-v-mirovoy-presse-1>